

Кривда Наталія,
доктор філософських наук,
Київський національний університет
імені Т. Шевченка(м. Київ)

Колеснікова Вікторія,
кандидат історичних наук,
Інститут археології Національної Академії
наук України (м. Київ)

ДО ПИТАННЯ ПРО РЕФОРМУВАННЯ У КУЛЬТУРНІЙ ЦАРИНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЯВИЩА

Анотація: Стаття присвячена аналізу зрушень, що відбулися і відбуваються у реформуванні культури в Україні. Розглядаються спроби створення рамкових умов для змін ціннісної парадигми суспільства. На це мають бути спрямовані як стратегічні документи, зокрема, Довгострокова стратегія розвитку культури в Україні, так і системні зміни на рівні законодавства. Зокрема: Закон про конкурсні процедури призначення керівників закладів культури, про Український культурний фонд, про державну підтримку кінематографії тощо. Також у статті йдеться про створення нових інституцій: Інституту книги та Українського інституту та про реформу державного управління, (у т. ч. Міністерства культури України), задані успішні культурні ініціативи. Перераховані основні виклики реформування культурного поля, які залишаються актуальними.

Ключові слова: культурна політика, законодавство, реформи, стратегія, цінності, конкурси, інституції, державне управління.

Summary: The article is devoted to the analysis of the changes that have taken place and are taking place in the reformation of the realm of culture in Ukraine. Efforts are being made to create framework conditions for changes in the value paradigm of society. Strategic documents, such as the Long-term Strategy for the Development of Culture in Ukraine, as well as systemic changes at the legislative level, should be directed to this. In particular: the law on competitive procedures for the appointment of heads of cultural institutions, the Ukrainian Cultural Foundation, state support for cinematography, etc. The article also deals with the creation of new institutions: the Institute of Book and the Ukrainian Institute and the reform of public administration, (includ-

ing the Ministry of Culture of Ukraine), the mentioned successful cultural initiatives. The main challenges of the cultural field reform, which remain relevant, are listed.

Key words: cultural policy, legislation, reforms, strategy, values, competitions, institutions, public administration.

Анотація: Стаття посвячена аналізу змін, які відбулися і відбуваються в реформуванні культурного поля в Україні. Розглядаються спроби створення рамкових умов для зміни ціннісної парадигми суспільства. На це повинні бути нацелені як стратегічні документи, зокрема, Долгосрочная стратегія розвитку культури в Україні, так і системні зміни на рівні законодавства. Зокрема: Закон про конкурсні процедури призначення керівників інституцій культури, про Український культурний фонд, про державну підтримку кінематографії тощо. Також в статті йдеться про створення нових інституцій – Інститута книги і Українського інститута – і про реформу державного управління (зокрема, Міністерства культури України), згадуються успішні культурні ініціативи. Перераховані основні виклики реформування культурного поля, які залишаються актуальними.

Ключевые слова: культурна політика, законодавство, реформи, стратегія, цінності, конкурси, інституції, державне управління.

Найскладніше писати про очевидне. Ну хто ж не знає що «культура – наше все», що «починати міняти країну треба з переосмислення цінностей», що «прірву не можна подолати у два стрибки»... При всій очевидності, яка вже перетворилась на вульгарність, розуміння необхідності зрушень у культурному полі найгірше імплементується у владні структури та політичний дискурс. Можливо, лише дискурс науковий та громадянський долає прірву – як може – між галасливими заявами і реальною практикою життя.

У цьому дописі ми взяли на себе зобов'язання розказати про ті зрушення, що відбулися і відбуваються у реформуванні культури, та сміливість поділитися баченням трансформаційних тенденцій, що опукло або неявно присутні у культурному полі.

Зауважимо, що процеси «реформування культури» ідуть у різних площинах, на різних територіях, у багатьох структурних й інституційних середовищах, здійснюються через різних агентів впливу. Автори спираються на свій досвід громадської активності в складі групи Культура Реанімаційного пакету реформ і дотичних громадських організацій, ціннісно близьких тій візії, яка сформувалася в середовищі досліджень волонтерів-активістів. Велика частина активностей та зру-

шень, вочевидь, залишиться за межами цього огляду, але, без сумніву, має стати предметом подальших розвідок.

Як вже зазначалося, процеси реформування/трансформації відбуваються на різних рівнях. Наш досвід дозволив нам зосередитися, переважно, на базових.

1. Ціннісний рівень та Стратегування.

Зміна ціннісної парадигми

Культура залишалася чи не єдиною сферою, яка за часи незалежності не зазнала ґрунтовних реформ і яка в мисленні сучасних українських політиків завжди існувала як дотаційна та другорядна. Вислів: «Спершу ми виграємо війну, а тоді будемо займатися культурою», – не перебільшення, а реальна цитата з поточного політичного дискурсу. У той самий час без стратегічного бачення базових питань культурної (ширше – гуманітарної сфери) всі інші реформаторські зусилля залишаються без світоглядного та політичного підґрунтя.

Культура, як простір, в якому постійно перебуває людина, охоплює найрізноманітніші аспекти життя, формує громадянські компетенції та ціннісні орієнтири, виступає ресурсом для суспільного й особистісного розвитку. Особливу актуальність набуває функціональне навантаження культури як найпотужнішого механізму формування загальнонаціональної ідентичності. Без радикальних, а не імітаційних змін у цій сфері всі інші реформи у кінцевому рахунку не будуть ефективними. Однією з головних причин повільності процесу модернізації української нації є саме відсутність системної культурної політики, яка би давала суспільству відчуття спільних цінностей, а громадянину – особистої свободи та формувала у держави розуміння її сервісної ролі щодо суспільства та громадянина. Згідно нещодавно оприлюднених результатів соціологічних досліджень Центру Разумкова, у необхідності вироблення та реалізації державної політики загальнонаціональної ідентичності громадян переконані майже 92 % опитаних експертів [2]. Результати досліджень дозволили зробити висновок, що «ідентичність громадян України продовжує формуватися у напрямі усвідомлення себе як окремої спільноти, політичної нації, яка має власну країну, історію, мову, культуру, спільне (за основними цілями) бачення майбутнього, веде збройну боротьбу проти агресора за право на реалізацію свого вибору. Найбільш значущим індикатором цього процесу є вищий рівень патріотизму, загальнонаціональної та української соціокультурної самоідентифікації, більш оптимістичні оцінки молодшими категоріями респондентів перспектив розвитку України» [2].

Сьогоднішнє українське суспільство, натомість, перебуває у культурній пастці – згубні, зужиті ціннісні установки продовжують бути

стійкими нормами життя і це робить будь-яку стратегію модернізації неефективною. Модель закритого доступу та інші ціннісні орієнтири, засвоєні суспільством на рівні культури впродовж кількох поколінь, гальмують реформи. Відповідно, надзвичайно важливим є напрацювання такої культурної політики, яка забезпечить розвиток креативного потенціалу української нації та сприятиме подоланню соціально-економічної кризи. Саме культурна політика повинна стати змістовною основою процесу реформування українського суспільства та ціннісною основою його консолідації.

Поява Стратегії 2025 і її подальше доопрацювання, в тому числі і робочою групою МКУ

Це відчувалося та розумілося багатьма представниками культурної спільноти і саме тому під дахом першого постмайданівського Міністерства культури започаткувалася експертна платформа Культура-2025, що почала шукати відповідь на питання: «Якою мала би бути культура України в майбутньому і що для цього треба зробити?» За словами Олеси Островської-Лютої, яка стала рушієм цього процесу, досить швидко стало зрозуміло, що передусім треба перетворити державну вертикаль управління культурою на горизонталь управління в культурі. Перетворити Міністерство культури на Міністерство для культури, забрати в нього зайві функції адміністрування, залишивши функцію вироблення політик. І забути, що міністр може бути керівником галузі.

Стратегія розроблялася згідно з методологією, рекомендованою Європейським Союзом, протягом 2014–2016 років. Внесок у підготовку документа зробили понад 700 фахівців і громадських активістів із різних регіонів України. Стратегія спрямована на впровадження нових моделей урядування, на особистісний розвиток громадян, розкриття потенціалу вітчизняної культури та зростання довіри до України у світі. Остаточна редакція Стратегії була публічно презентована у лютому 2016 року за участі представників Несторівської групи та великої кількості зацікавлених. Однак, наразі Стратегія залишилась на рівні візійного документа, оскільки не був створений план дій з її реалізації. Офіційно затвердженого статусу вона також не має.

У той же час існує інший варіант «Довгострокової стратегії розвитку української культури», підготовленої за ініціативи Міністерства культури за часів міністра В. Кириленка. Вперше вона була презентована навесні 2015 року та було жорстко розкритикована, у т. ч. групою Культура РПР. Після того була дещо допрацьована та без розголосу ухвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України у лютому 2016 року. Це доволі формальний документ, який не дає конструктивних відповідей на ключові виклики, що стоять сьогодні перед українським суспіль-

ством в цілому та культурною сферою зокрема. Плану дій по її втіленню також не існувало, тому вона перебуває у статусі документа, який не має реальних впливів. Хоча на неї посилаються у дослідженнях, у т. ч. аналітичних.

При активному заохоченні експертів, професійного середовища та зацікавленої громадськості Міністерство культури з лютого 2017 року розпочало нерегулярні зустрічі спільно з РПР Культура по актуалізації питання Стратегії. Проте, поки що цей процес не набув системності. Паралельно Міністерство культури утворило робочу групу по напрацюванню нової редакції Закону про культуру, що, безсумнівно, говорить про політичні та інституційні зрушення у сфері. Були зібрані напрацювання, нотатки, зауваження регіональних представників професійного середовища, діячів культури та експертів. На жаль, засідання робочої групи не мають регулярного характеру, процес просувається доволі кволо. Маємо надію, що з реформуванням структури МКУ цей процес інтенсифікується.

2. Законодавство.

Закон про конкурсні процедури відбору

До позитивних зрушень віднесемо прийняття Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури» 2016 року, згідно якого конкурс на посаду очільника інституції культури, яка фінансується з центрального чи місцевого бюджету, став обов'язковим та відкритим. Конкурси на посади керівників інституцій різного рівня – як національних, так і місцевих, тривають вже більше року, тому є можливість робити певні висновки. Перший і головний – конкурсна процедура – це, однозначно, добре. Особливо коли вона прописана так, що зацікавлена громадськість і професійна спільнота може бути присутня на засіданні конкурсної комісії та спостерігати за процесом. Звісно, не бракує і недоліків. На початку процесу імплементації Закону було багато критичних виступів від «обуреної громадськості». Проте, більшість з недоліків має в основі людський фактор, бо жодна процедура не може передбачити всіх деталей. І, ніде правди діти, – часом проблемні ситуації створює як орган управління, так і представники громадських організацій (які за Законом складають третину членів комісії). Серед принципових вад варто зазначити: відсутність вікових обмежень (в результаті, при всій повазі до колишніх заслуг, маємо 90-річних директорів); відсутність чітких вимог до структури та змісту концепції розвитку, яку презентують конкурсанти (тому інколи доводиться порівнювати «зелене» з «дерев'яним»); не розро-

блена система, за якою оцінюються претенденти на посаду, немає відповідальності членів комісії за відверте нехтування своїми обов'язками (тому маємо ситуацію з навмисним зривом засідання по обранню Генерального директора Києво-Печерського заповідника) тощо. Але це все стосується процедури, а її, врешті-решт, можна удосконалити. Найбільш проблемним у конкурсах виявилось, на наш погляд, інше – критичний брак кадрів на посади керівників. Ця проблема потребує глибшого дослідження і відповідного вирішення. Неспроможність освітніх інституцій, неефективність існуючої системи освіти у сфері культури та мистецтв, проблеми з викладацькими та менеджерськими кадрами, відірваність академічних програм від потреб часу, відсутність матеріального забезпечення – ключові виклики, на які ще немає відповіді у владних кабінетах. Зауважимо, що великим питанням стала і відсутність мотивації конкурсантів – молоді, як правило, не вірять у прозорість конкурсу, у можливість перемоги та подальшої реалізації своїх програм.

На наш погляд, запровадження конкурсних процедур – це перші кроки у переході від «ієрархічної, централізованої моделі та командних методів управління до більш горизонтальної, учасницької моделі, яка передбачає більший ступінь свободи й самостійності всіх суб'єктів, – до моделі відкритого доступу» [1].

Закон «Про Український культурний фонд»

Ще одним принциповим законодавчим актом, який заслужено заліковує до своїх перемог як громадськість, так і Міністерство культури, є Закон «Про український культурний фонд». Розмови про необхідність такої структури точилися давно. На рівні Закону він утворений навесні цього року. Це має бути перша українська культурна інституція, яка постане перед викликом зміни моделі функціонування й фінансування культури та мистецтва. Вона зможе надавати можливість фінансування культурних проєктів інституціям будь-якої форми власності. «Фонд повинен бути самостійним у прийнятті рішень у своїй сфері. А також необхідно чітко визначити важелі впливу на його політику з боку органів державної влади. Ми хочемо кардинально змінити методи взаємодії з мистецьким середовищем. По суті – це втілення декомунізації у сфері культури», – зазначив Міністр культури Є. Нищук. Наразі Фонд у стані інституціалізації, на сьогоднішній день напрацьоване Положення про Наглядову Раду. Обрана Рада готуватиме решту нормативних документів. Відповідно, поки що можна лише констатувати, що зрушення у цій сфері розпочалися, але говорити про результативність процесів ще зарано.

Інститут книги

Ще однією новою для української культурної царини інституцією став започаткований на законодавчому рівні у 2016 році Інститут

книги. Однак конкурс на посаду його директора відбувся лише влітку 2017 р. Інституцію очолила Тетяна Терен. «Важливість цієї інституції очевидна, – зазначає пані Тетяна. – Українській книжковій царині давно був потрібен об'єднаний центр, який міг би скоординувати зусилля всіх учасників середовища і формувати політику держави у книжковій сфері. Ключові напрямки діяльності Інституту – це підтримка книговидання в Україні, популяризація читання і активізація перекладацької діяльності». На рівні концепції все виглядає привабливо. Але інституція поки що складається з однієї людини. Треба віддати належне молодій директорці – розпочала вона з комунікації – щоб зрозуміти, яку роль має виконувати установа, відбуваються зустрічі із видавцями, письменниками, перекладачами, бібліотекарями, запланована презентація Інституту на Львівському книжковому форумі. Яким буде результат – покаже час.

Кінематографія

Цього року було прийнято також Закон «Про державну підтримку кінематографії в Україні», який визначає засади державної підтримки кінематографії та має на меті створення сприятливих умов для розвитку кіновиробництва, встановлення прозорих процедур здійснення фінансування державою проектів у сфері кінематографії. Закон має запровадити новий механізм фінансування, а також він дещо врегулює ситуацію з неправомірним (піратським) використанням творів в інтернеті. Наразі, за активною участю громадськості і професійних експертів, в тому числі, наших колег з гупи РПР Культура, іде процес напрацювання нормативно-правової бази, яка дозволить запрацювати законодавчим нормам. Досі неврегульованою залишається сфера авторських та суміжних прав; сфера колективного управління взагалі стала предметом хаотичної законодавчої активності, про що свідчить неузгодженість законодавчих ініціатив різного ґатунку. Подано у Верховну Раду, жорстоко розкритиковано і відкликано законопроект 4461, основними вадами якого були запропонована монопольна модель колективного управління, положення законопроекту не узгоджувалися з положеннями Європейської директиви 2014/26/ЄС, де були рекомендовані вимоги до створення, структури та цілей УКУ тощо. Зараз законопроект 4461 відозмінений, вилучені положення щодо монополії, проте експерти наполягають на ґрунтовному доопрацюванні документа. Паралельно подані законопроекти 7014, 7014-1, 7029. Всі вони носять досить поверховий характер, відкрито чи приховано лобюють інтереси окремих творчих індустрій. Натомість, групою експертів, що представляють всі мистецькі галузі, сфери творчої діяльності, готується законопроект про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права та сумісних прав. Документ бере

до уваги збалансовані інтереси всіх учасників ринку, він, сподіваємось, буде узгоджений з ключовими сучасними європейськими практиками та законодавством.

Створення Українського інституту

У лютому 2017 року Міністр закордонних справ України Павло Клімкін презентував концепцію Українського інституту – установи, яка презентуватиме Україну за кордоном через культурну дипломатію. Мета створення Інституту – розуміння сучасної України і зростання довіри до України у міжнародному інтелектуальному і культурному середовищі. У червні 2017 Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням ухвалив створення державної установи «Український інститут». Ця установа так само поки що перебуває у стадії інституціалізації, іде процес формування Наглядової Ради. Про результати можна буде говорити згодом.

3. Реформування державного управління/структур.

Ще 2014 року після останніх парламентських виборів в Коаліційній угоді в розділі 2.3 «Культурний простір, інформаційна політика та національна пам'ять» була зазначена необхідність приведення основних завдань та функцій Міністерства культури у відповідність з європейськими практиками і принципами. З огляду на це необхідне реформування його структури. Вже три роки тому ставилась вимога реформування самого міністерства, його декомунізації. Виконання цієї умови нам видається ключовим, оскільки існування міністерства за радянським взірцем, із повноваженнями, спрямованими, передусім, на управління культурними процесами, фіксує українську культуру як провінційну, таку, що продовжує існувати в межах побудованої радянською системою фольклорно-етнографічної резервації. Відповідно, потуги радянської, за своєю суттю, структури з формулювання прогресивних ідей заздалегідь були приречені на невдачу.

Цього року за ініціативи самого Мінкульту відбувся функціональний аудит інституції, який здійснювався експертами Європейської Комісії – директором консалтингової агенції KEA Consultancy Філіпом Керном (Королівство Бельгія) та виконавчим директором PPV Knowledge Networks Володимиром Воробеем (Україна). Експертами було надано низку рекомендацій щодо перегляду повноважень відомства та підвищення операційної ефективності діяльності Міністерства, запропоновані головні тенденції діяльності: використання нових технологій, впровадження креативних індустрій, як складової економіки країни, впровадження нових культурних практик у рамках децентралізації.

Завершення процедури аудиту співпало з початком нового етапу реформування державного управління в країні – однією з основних

реформ у країнах з перехідною економікою, якою, наразі, є Україна. Ключовою вимогою впровадження цієї реформи є підвищення спроможності міністерств. У процес реформування входять 10 пілотних міністерств, одним з них буде Міністерство культури. Метою реформи державного управління є формування сучасних та спроможних міністерств, які стануть аналітично-владними центрами, що зможуть забезпечити лідерство міністерств у виробленні політик та впровадженні нових ідей, сенсів, механізмів, культурних технологій, зрештою, всієї трансформації системи.

В результаті цієї реформи має змінитися фокус роботи міністерств з сьогоdnішнього продукування нормативних актів та управління майном на формування політик у тих сферах, за які відповідає міністерство. Робота міністерств концентруватиметься на:

- постійному аналізі проблем у сферах, за які відповідає міністерство;
- виробленні політик щодо вирішення цих проблем, аналізі можливих варіантів їх вирішення та оцінці ймовірних / наявних наслідків реалізації цих політик;
- виявленні невдоволення, очікувань, пропозицій стейкхолдерів щодо політик та варіантів вирішення проблем;
- оцінюванні та аналізі впливів тих рішень, актів, заходів, що вже впроваджуються, на стан проблеми, на вирішення якої вони ухвалювалися, з метою оперативного корегування цих рішень.

Формування політик буде ключовою функцією нових структурних підрозділів, що створюватимуться в міністерствах-директоратах політики, – зазначається на порталі «Нова державна служба» <http://www.career.gov.ua/>.

Відповідно до визначених пріоритетів, у Міністерстві культури має бути створено шість Генеральних директоратів: Директорат стратегічного планування та євроінтеграції (який є наскрізним у всіх міністерствах), Директорат мистецтв, Директорат культурної спадщини, Директорат культурних та креативних індустрій, Директорат державної мовної політики, Директорат у справах релігій та етнополітики. Конкурси на посади мають розпочатися вже у вересні, в цілому передбачається, що процес реформування триватиме впродовж всього 2018 року.

Очікуємо, що на відповідальні посади прийдуть професіонали, дійсно зацікавлені у змінах на краще, які свідомі того, що успішна модернізація суспільства залежить від забезпечення сталого культурного розвитку, оскільки саме він створює належний ціннісно-смысловий базис модернізації. І, відповідно, культурна політика має бути частиною модернізаційного курсу держави, а культура розумітися як динамічне явище. Абсолютна більшість опитаних експертів сходяться на тому, що

«українська культура має стати базовою для формування культури сучасної української політичної нації, що включає в себе всіх громадян України, і знання її основ кожним громадянином, виховання поваги до неї має забезпечуватися системою освіти і державною культурною політикою» [2].

Окремою сферою трансформації культурного поля є успішні культурні ініціативи, результат зусиль окремих культурних діячів, спільнот чи колективів. Серед відомих і змістовних назовемо Гоголь-фест, Проект створення художніх короткометражних фільмів, що розкривають цінності українського сьогодення «Дивись українське», регіональні ініціативи національних меншин, наприклад «Мандруючі зірки», що проводить Єврейський форум України, місцеві фестивалі: Всеукраїнський фестиваль військово-патріотичної музики та етнічного мистецтва «Ой, у лузі Червона Калина...», Всеукраїнський фестиваль Тараса Шевченка Ше.Fest, акції громадських організацій, наприклад, ГО «Спілка музикантів України» готує ІХ Всеукраїнський конкурс-фестиваль класичної гітарної музики «Осінні фарби» тощо.

Основними викликами реформування культурного поля найближчим часом залишаються:

- необхідність переходу від ієрархічних централізованих систем до моделі відкритого доступу, створення нової взаємодії всіх стейкхолдерів культурних процесів, коли «взаємодія має сенс не лише для учасників процесу, а й суспільства загалом»;
- інституалізація, укріплення спроможності, підвищення ефективності суспільних інститутів і виконавчих структур, пов'язаних із культурою;
- всебічний розвиток професійного середовища і художньої особистості через розвинуті модерні і ефективні форми, як формальної, так і не формальної освіти;
- збалансованість інтересів всього суспільства і місцевих громад в умовах децентралізації, особливо у сфері охорони культурної спадщини;
- подальше формування і удосконалення законодавчої бази, в тому числі активізація стратегування, роботи над Законом про культуру, над правовою базою документів, що забезпечують роботу Фонду культури, Інституту книги, Українського інституту тощо.

До цього допису додається документ під назвою «Дорожня карта. Культура», створений в рамках роботи РПР, де описані основні завдання, що бачать перед сферою експерти групи Культура. Частина положень Дорожньої карти викладена в цьому дописі.

Дорожня карта. Культура

Сфера культури в Україні не зазнала ґрунтовних змін за часи незалежності. В урядовому мисленні вона й досі існує як другорядна.

Така недалекоглядна політика призводить до того, що:

- держава «інвестує» обмежені бюджетні кошти та обмежений людський ресурс у максимальне стримування суспільного розвитку;
- держава досі підтримує закритий, квазі-аристократичний спосіб сприйняття та споживання культури замість демократичного, учасницького й відкритого;
- негативне ставлення суспільства до інститутів влади та втрата довіри до держави стимулює перетворення культурного поля на поле боротьби за виживання за принципом «гри з нульовою сумою»;
- рівень культурної компетенції і культурних практик українців значно нижчий, ніж у мешканців європейських країн, що негативно впливає на ефективність праці, соціальну адаптованість населення, а також спричиняє податливість до політичних та інших маніпуляцій, зниження рівня громадянської свідомості;
- культура сприймається як царина, що розвивається сама собою і не потребує підтримки, як царина чогось розважального, необов'язкового і часто зайвого; отже, нівелюється ресурс культури як інструмента примирення, інновацій, набуття знань і компетенцій, каналу комунікації з іншими аудиторіями;
- культура не розглядається як частина економіки, не враховуються економічні та інноваційні можливості культурних та креативних індустрій і поступового переходу частини культурних практик з дотаційної до прибуткової сфери.

Без радикальних змін у царині культурної (ширше – гуманітарної політики) всі інші реформи, у кінцевому рахунку, не будуть ефективними, бо залишаються без світоглядного та філософсько-політичного підґрунтя. Ціннісні орієнтири, засвоєні за часів авторитарного та патерналістського суспільства, гальмують реформи. Аби виборені українцями модерні цінності стали нормою життя, вони мають увійти у повсякденний світ людини. Відбутися це може за допомогою та через посередництво різноманітних проявів культури, підвищення культурних компетенцій громадян. Отже – культурна політика повинна стати змістовною основою процесу реформування українського суспільства, необхідне включення культури в усі політичні та державні програми у сфері розвитку та реформування.

Пріоритети реформи мають на меті перехід від жорсткої ієрархічної, централізованої моделі та командних методів управління в культурі до горизонтальної, учасницької моделі, до моделі відкритого доступу, яка передбачає: розвиток спроможності особистості (через розмаїті форми освіти) та спроможності суспільних інститутів; актив-

ну участь фахового середовища (експертів) в обговоренні та ухваленні рішень ;прозорість прийняття рішень і підзвітність тих, хто ці рішення приймає; систему взаємовідносин у суспільстві на засадах відкритого доступу. Відкритий доступ – це справедливі рівні можливості у доступі до послуг чи ресурсів; конкуренція не привілеїв, протекцій і корупції, а компетентності та фаховості; змагання за прихильність не можновладців, а споживачів. Саме така продуктивна чесна конкуренція і призведе до кращої якості й вироблення нових стандартів життя.

Ціль I. Впроваджені інституційні зміни в урядуванні сфери культури:

1. Основні напрями культурної політики закріплені на законодавчому рівні, культурні пріоритети включені в усі політичні та державні програми у сфері розвитку та реформування. – Ініціювати обговорення Стратегії 2025 на комітеті ВР по культурі і духовності, працювати з керівництвом МКУ щодо активізації їх позиції.

2. Реорганізовано Мінкультури, зокрема, створено підрозділи: стратегічного планування, промоції культури, державних пам'ятних днів, креативних індустрій, безпеки культурного надбання в надзвичайних ситуаціях. Забезпечено ефективну горизонтальну взаємодію між усіма підрозділами Мінкультури.

3. Утворено дорадчу Раду Міністра через процедуру виборів, де право висунення кандидатів і вибору здійснили фахові громадські організації, творчі спілки та організації культури різної форми власності (бюджетного й небюджетного секторів культури).

4. Розроблено проект державного бюджету в частині культури на 2017 рік, що опрацьовується спеціальною Бюджетною комісією, утвореною із представників бюджетного й небюджетного секторів культури.

5. Ведеться постійний моніторинг ситуації щодо конкурсних призначень керівників закладів культури. – Взято участь у роботі конкурсних комісій (через ГО Культура Асамблея).

Ціль II. Створені законодавчі умови для запровадження суспільно орієнтованої моделі діяльності інституцій культури бюджетного та небюджетного секторів:

1. Утворено Український культурний фонд. Розроблено механізм співпраці між Українським культурним фондом та Державним фондом регіонального розвитку. – Взято участь у роботі ініціативної групи щодо створення Фонду культури.

2. Розроблено пропозиції, що дозволять стимулювати меценатську діяльність (через зміни до податкового і бюджетного кодексів).

3. У нормативно-правових актах, які встановлюють соціальні стандарти, збільшено можливості для культурного споживання (зо-

крема додано до мінімального споживчого кошику витрати на задоволення культурних потреб).

4. Розпочато унормування діяльності вітчизняних організацій колективного управління. – Взято участь у розробці та адвокатуванні прийняття відповідного закону. Розпочато усунування наявного хаосу у зборах та розподіленні винагород організаціями колективного управління. Запроваджені правила та інструменти для забезпечення прозорої діяльності цих організацій.

Ціль III. Відбулася модернізація професійної мистецької та культурознавчої освіти:

1. Впроваджено програму спеціальних комунікаційно-освітніх заходів в регіонах.

2. Створено на базі Мінкультури програми навчання для українських інституцій культури всіх форм власності у форматі «рівний-рівному».

Ціль IV. Закладено підґрунтя для актуалізації освітнього, інноваційного та комунікаційного потенціалу культури:

1. Здійснено експертну оцінку стану базової мережі культури з метою підвищення її спроможності.

2. Розроблено типові моделі функціонування місцевих культурних закладів у рамках децентралізації.

3. Розпочато роботу з формування і оприлюднення електронних реєстрів об'єктів рухомої і нерухомої культурної спадщини.

4. Розроблено нову редакцію Закону про охорону культурної спадщини. Долучитися на організаційному рівні до створення Закону чи його частин (організація зустрічей, комунікація, модерація).

5. Розпочато роботу зі зміни підходів до промоції української культури закордоном, зокрема, створено механізми підтримки найбільш спроможних гравців, готових представляти закордоном українську культуру. Написання статей про важливість культурної дипломатії.

6. Здійснюється фахове і прозоре стратегування культурних і креативних індустрій. Зокрема, у нормативно правових актах (у тому числі змінах до вже діючих) визначені шляхи реформування вітчизняної кіноіндустрії і ринку кінематографічної (аудіовізуальної) продукції та театральної справи. Написання статей щодо стратегування.

Ціль V. Посилено роль культури як чинника порозуміння в суспільстві:

1. Створено на базі Мінкультури програму підтримки професійних поїздок в межах України, метою якої є налагодження довіри і порозуміння між представниками різних регіонів України.

2. Створено на базі Мінкультури оперативну програму підтримки культурних ініціатив, спрямованих на діалог і співпрацю між різними регіонами України. Участь у роботі конкурсної комісії МКУ з визначення культурно-мистецьких програм, поданих інститутами громадянського суспільства, серед яких значна частина спрямована на порозуміння та діалог.

3. На території, що пережили військові конфлікти, підтримано відновлення культурної спадщини і проведення культурних заходів, які дозволять постраждалим громадам відновити почуття гідності і нормального життя, використовуючи універсальну мову мистецтва. Включено культурний контекст в ініціативи щодо вирішення конфліктів та процеси мирного будівництва.

Література

1. Довгострокова стратегія розвитку культури в Україні до 2025 року [Електронний ресурс] // Альянс Культури. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://metodist.libnadvirna.info/wp-content/uploads/2015/12/Стратегія-2025-20022016.pdf>.

2. Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу 12 квітня 2017 р. [Електронний ресурс] // Центр Разумкова. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2017_04_12_ident/2017-Identi-3.pdf.